

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Свобода і незалежність мають тим міцніший фундамент, чим сильнішою є економіка, чим більш динамічний економічний розвиток, чим заможніші мешканці. У динамічному світі гарантією успіху є конкурентоспроможна економіка, яка здатна прорватися на глобальному ринку. Це твердження безпосередньо стосується України. Однак чинники, які визначають рівень конкурентоспроможності національної економіки, використовуються далеко не повністю, що не може забезпечити тривалого і стабільного економічного зростання. Нестабільна політична ситуація, агресія з боку Росії і витрати на АТО, відсутність рішучого і результативного поступу у реформуванні української економіки і боротьбі з корупцією справляють негативний вплив на рівень конкурентоспроможності національної економіки.

В літературі на тематику конкурентоспроможності відсутня однастайність щодо визначення терміна конкурентоспроможності економіки. У загальному розумінні конкурентоспроможність відображає здатність економіки до протистояння на світових ринках. Іноді йдеться про здатність до довготривалого економічного зростання. На конкурентоспроможність щораз у більшій мірі впливають якісні детермінанти, пов'язані з технологічним поступом, інноваціями, використанням людського капіталу.

На думку М.Портера, поняття конкурентоспроможності країни є дуже складним для визначення, а спроба її синтетичної оцінки проречена на невдачу. На його думку, єдиною істотною концепцією конкурентоспроможності на рівні національної економіки є ефективність, а її головною метою є створення високого рівня життя населення.

Представники Світового Економічного Форуму (WEF) вважають, що конкурентоспроможність стосується здатності вітчизняних економічних інституцій і господарської структури продукувати зростання, помітного на загальному фоні світової економіки. Тому національна економіка є конкурентоспроможною у міжнародному масштабі, якщо її інституції і здійснювана політика підтримують швидке і довготривале господарське зростання. У World Competitiveness Yearbook 1996 конкурентоспроможність визначена як здатність країни створювати додану вартість і в такий спосіб збільшувати національне багатство шляхом управління ресурсами і процесами, привабливістю і агресивністю у глобальному і локальному вимірі та через інтеграцію цих залежностей у соціально-економічній моделі.

Зовсім відмінний погляд на чинники конкурентоспроможності застосовуються Світовим Економічним Форумом (WEF) та Міжнародним Інститутом Управління Розвитком (IMD). Застосовувані ними методології сконструйовані в такий спосіб, щоб можна було оцінити конкурентоспроможність економіки за допомогою одного показника, розрахованого на основі складного алгоритму, що враховує кількості чинників. Незважаючи на їх еkleктичність, основною їх перевагою є комплексний підхід до проблематики конкурентоспроможності.

З 2001 року модель класифікації IMD враховує чотири групи чинників – економічну ситуацію, результативність уряду, ефективність управління та інфраструктуру. Відповідно до цього рейтингу Україна в 2013 році піднялася на 7 позицій порівняно із 2012 роком, посідаючи 49 місце. У 2014 році цю позицію вдалося зберегти. Однак рейтинг IMD-2015 засвідчив, що війна на Сході, економічні та фінансові втрати разом із успадкованими від попереднього уряду проблемами – незадовільним бізнес-кліматом та рівнем розвитку інфраструктури разом із недостатнім рівнем компетенції регіональних урядових структур – спричинили спад України у цьому рейтингу на 60, передостаннє місце. Сильною стороною української економіки залишаються люди – рівень їх освіти та кваліфікації.

Більш ліберальною є методика світового Економічного Форуму (WEF), яка, на противагу методології IMD, враховує на одну третину статистичні дані і на дві третини – оцінки експертів. Крім того, у рейтингах WEF береться до уваги більша кількість країн. Згідно з експертами WEF конкурентоспроможність національних економік визначається 12 критеріями, серед яких інституції, інфраструктура, макроекономічне середовище, здоров'я і освіта, вища освіта і кваліфікація, ефективність ринків товарів і праці, рівень розвитку фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, прозорість бізнес-середовища та інноваційність. З врахування перелічених критеріїв розраховується показник світової конкурентоспроможності – GCI. Він належить до досить складних методів і є одним із найважливіших і найбільш поширених синтетичних індексів, метою яких є вимірювання міжнародної здатності країн до конкурування.

Незважаючи на те, що цьогорічні результати досліджень WEF були оприлюднені в умовах високої економічної та політичної невизначеності, Україні вдалося не лише втримати попередню позицію, а й покращити свої результати. Впродовж останнього року Україна піднялася на 8 позицій, займаючи 76 місце серед 144 досліджуваних країн.

Найважливішими точками зростання позиції України стало підвищення довіри до суспільних інституцій і зростання ефективності внутрішніх ринків, збільшення частки осіб, які здобувають освіту, широке використання ІТ комунікації в бізнесі і приватному житті. Однак залишилися старі невирішені проблеми, в т.ч. неефективне інституційне середовище і домінування великих підприємств. Варто зауважити, що анексія Криму та війна на Сході у рейтингу не враховувалися. Ці події мають локальний характер і ще не встигли позначитися на результатах. Їх впливу варто очікувати у рейтингу наступного року.

Відповідно до класифікації щодо стадій розвитку економіку України можна трактувати як зорієнтовану на ефективність. Конкурентоспроможності країна досягає внаслідок орієнтації на підвищення ефективності економіки, тому найбільший вплив на показник GCI справляють чинники ефективності – 50% кінцевої оцінки. На базові вимоги щодо економіки припадає 40% і лише решту 10% стосуються інноваційності та легкості ведення бізнесу. За результатами дослідження, в переліку найбільших проблем ведення бізнесу в Україні 2014-2015 рр. виявилися політична нестабільність, обмежений доступ до фінансів та корупція. У сфері потенційних загроз перебувають чинники розвитку та інноваційного потенціалу.

Загалом Україні вдалося зберегти попередні конкурентні переваги, хоч їх перелік не є довгим. Такі висновки базуються перш за все на добрій системі освіти та розмірові ринку.

Таким чином, незважаючи на значний природний, промисловий та науковий потенціал детермінанти конкурентних переваг України розвинуті недостатньо. У сьогоденній ситуації політичної та економічної напруги Україна повинна вдатися до підвищення рівня своєї конкурентоспроможності за умови паралельного вирішення двох проблем: виживання в умовах військових дій на Сході та анексії Криму. Першочерговими завданнями керівництва країни повинні бути: дерегулювання економіки, захист прав інвесторів і власників, покращення доступу до міжнародних фінансових ринків, зниження фіскального тиску на бізнес. Їх реалізація ускладнюється ризиками, спричиненими військовими діями на Донбасі, які зумовлюють зниження обсягів виробництва у регіоні, погіршення умов доступу до зовнішнього фінансування, зростання витрат держави на фінансування військово-оборонних структур і відновлення зруйнованої інфраструктури; зростанням навантаження на державний бюджет внаслідок необхідності фінансування дефіциту і заборгованості НАК Нафтогаз за попередні роки; вичерпанням міжнародних резервів, що ускладнює діяльність Нацбанку. Вторинні наслідки політичних та економічних потрясінь поширилися на більшість секторів економіки України, внаслідок чого поглиблюються існуючі диспропорції, прискорюється спад ВВП та обсягів виробництва. Однак кризова ситуація – це сприятливий момент для глибокої зміни орієнтації національної економіки в напрямку якісних змін та інноваційних чинників.

1. *Стаття написана на основі: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2014-2015>.*